

İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarından istifadə**TƏDRİS PROSESİNDƏ İKT-DƏN İSTİFADƏ
VƏ ONUN PEDAQOJİ ƏHƏMİYYƏTİ**

UOT 37.01.

Lalə Azad qızı Əlizadə*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin magistrantı***E-mail:** lalaalizada17@gmail.com

orcid kod: 0009-0001-8262-1489

Rəyçilər: *ped.ü.f.d., dos. G.T. Eminova,*
*psixol.ü.f.d., dos. M.C. İsmayılova***Açar sözlər:** *informasiya texnologiyaları, interaktiv dərs, İKT bacarıqları, geoinformasiya sistemləri***Key words:** *information technologies, interactive lesson, ICT skills, geoinformation systems***Ключевые слова:** *информационные технологии, интерактивный урок, навыки ИКТ, геoinформационные системы*

İKT – İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları məlumatın axtarışını, öyrənilməsini daha asan və praktik yoldan əldə olunmasını təmin edən vasitə və resurslardır. Bu resurslara müxtəlif qurğular, proqram təminatları və cihazları aid etmək olar. İKT-dən məqsədli şəkildə istifadə olunması istifadəçilərin araşdırma, tədqiq etmə, problemləri həll etmə bacarıqlarının inkişaf etməsinə yol açır. İKT-yə təkə qurğu və proqram təminatları deyil, həm də peyk rabitə cihazları, informasiyanın idarəetmə sistemləri aid olunur. Bundan əlavə, buraya əvvəlki dövrlərdə əyani olaraq gördüyümüz məzmunun elektronlaşdırılması, rəqəmsallaşdırılması, məlumatı daha tez və dəqiq əldə etmək üçün bazada yığılmasını aid etmək olar.

XXI əsrin əvvəllərində yeni texnologiyaların sürətli inkişafı dünyanın hər yerində olduğu kimi Azərbaycanda da tədris prosesində yeni bir eranın başlanğıcını qoydu. İnternet şəbəkəsinin sürətli inkişafı, Azərbaycan dilində olan məlumat bazasının artması internetdən daha genişmiqyaslı istifadəyə yol açdı.

Təhsildə mövcud olan İKT siyasəti gənc insanların iqtisadi-sosial cəhətdən beynəlxalq rəqabətə aparan cəmiyyətin yaratmasında çox böyük rola malikdir.

İKT-dən tədris prosesində istifadə edilməsi imkanları və əhəmiyyəti:

İKT təhsil prosesində iştirak edən insanların çətinliklərini azaltmaq, onlara daha tez və operativ kömək etməyə şərait yaratmaq üçün əsas amil kimi hesab olunur.

Təhsilalanların işini asanlaşdırmaq, daha praktik və maraqlı etmək üçün bir çox saytlar, proqramlar, şəbəkələr vardır. Onları istifadə məqsədinə görə təsnif etmək daha uyğun olar.

1. Təhsil prosesində İKT-nin əhatəsində olan müxtəlif proqramlar, qurğular və alətlərlərdən istifadə etməklə cəmiyyət daha geniş və dolğun məlumatlara yiyələnə bilər.

2. İKT-nin geniş miqyasda yayılması ənənəvi təlim prosesində əsaslı dəyişikliklərə səbəb ola bilər. Buna aşağıdakıları misal göstərmək olar.

a. İKT-nin tətbiqi şagirdlərin dərstdə daha fəal olmasına yol açır. Bundan əlavə, mövcud öyrənmə modelindən interaktiv öyrənmə modelinə keçidi təmin edir.

b. Şagirdlər yeni bilikləri öyrənən zaman özünü idarə edən və daha özünə inanan olurlar.

c. Dərs zamanı müəllim bilik öyrədən rolundan çıxaraq, şagirdlərlə əməkdaşlıq edən, bələdçi rolunda iştirak edir.

d. Şagirdlərin hər hansısa bir məlumatı araşdıraraq öyrənməsi və digər məlumatlarla sintez edərək digər şagirdlərlə bölüşməsi məlumatları daha məsuliyyətli formada öyrənməsinə yol açır.

e. İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları şagirdlərin yaradıcı və tənqidi düşünməsinə kömək edir.

3. İKT müəllimləri yeni, elektronlaşmış üsulla necə dərs keçəcəyinə hazırlayır.

4. Əgər bir məktəbdə fərdi kompüter, noutbuk yoxdursa, bu məktəblər İKT-dən xüsusi teleyayımlar vasitəsi ilə istifadə edə bilər.

Belə məktəblər üçün qrafiklər, maketlər, qəzetlər, ekskursiyalar kimi ənənəvi İKT vasitələrindən də məktəb fənlərini öyrənməkdə istifadə edə bilər.

5. Kompüteri olan lakin internetə çıxışı olmayan məktəblərdə müəllimlər aşağıdakı üsullardan istifadə edə bilərlər.

a. Müəllim mövzu ilə əlaqəli məlumatı optik diskə yazaraq, şagirdlərə təqdim edə bilər.

b. MS Word kimi mətn emal proqramları ilə müəllim mövzu ilə əlaqəli yazılar yazsa, suallar, anketlər qura bilər.

c. Müəllimlər dünyaca məşhur olan təqdimat proqramları vasitəsi ilə dərslərin gedişatını əvvəlcədən qura bilərlər. Bu dərslərin daha effektiv və maraqlı keçməsinə zəmin yaradacaq.

6. İnternetə çıxışı olan təhsil müəssisəsində təhsil alan şagirdlərin qazandığı biliklər əvəz olunmazdır.

a. Ümumdünya İnternet Şəbəkəsi İKT-nin sürətli tərəqqisi sayəsində şagirdlər, tələbələr, müəllimlər və alimlər üçün öz bilik bazasını sürətlə yeniləyir.

b. Xüsusi proqram təminatı vasitəsi ilə bilik və bacarıq səviyyəsinin qiymətləndirilməsi ümumi qiymətləndirilmə sisteminin ən şəffaf səviyyəsinə çatmasına səbəb oldu. Bu formatda tərtib edilmiş testlərdə iştirakçıların hüquqları tam olaraq qorunur, qiymətləndirilmə prosesindən sonra iştirakçı nəticəsi haqqında məlumatı dərhal əldə edə bilər. Bu prosesi təşkil etmək üçün yaradılmış proqram və saytlardan ən inkişaf etmiş Google Forms platformasıdır.

c. Son dövrün ən böyük nailiyyəti isə distant təhsildir.

2019-cu ildə yaranmış və sürətlə yayılmağa başlamış koronavirus (COVID-19) pandemiyası Azərbaycanda və dünyanın digər ölkələrində virtuallaşmanın sürətli inkişafına səbəb oldu. 2019-cu ildən əvvəlki dövrdə virtual dərslər əlçatan olsa da, bütün dünya təhsil sahəsində əyani olaraq iştirak edirdi. Pandemiyanın gəlişi virtuallaşmanın inkişafını və yayılmasını sürətləndirdi. Belə ki, Azərbaycanın bütün təhsil müəssisələri bir baza daxilində elektron dərslərin tətbiqinə başladı. Bundan əlavə, məktəblilər üçün televiziya kanallarında ayrı-ayrı fənlərə aid olan dərslərin canlı olaraq tədrisin olunması üçün verilişlər yaradıldı. Tez bir zamanda təhsil qaldığı yerdən onlayn formatda bərpa oluna bildi. Məktəblər, universitetlər, kolleclər Microsoft Teams platforması vasitəsi ilə müəllimləri, şagirdləri və tələbələri bir araya gətirə bildi. Normal həyat bərpa olunsada, onlayn təhsilin inkişafı hal-hazırda geniş vüsət alıb.

İKT-nin müəllimlərə faydaları aşağıdakılardır:

1. Müəllimlər elektron jurnallar, elektron kitabxanalar vasitəsi ilə öz biliklərini inkişaf etdirə bilərlər. Bundan əlavə, onlar video və audio konfranslar vasitəsi ilə həmin sahədə inkişaf etmiş mütəxəssislərin təlimlərində, vebinarlarında iştirak edə bilərlər.

2. İKT müəllimlərə fənlər üzrə kurikulumun tərtibində kömək edir. İKT vasitəsi ilə müəllimlər digər ölkələrin tədris prosesində tətbiq olunmuş kurikulumlarını öyrənə, analiz edə bilirlər. Bununla da, onlar arasında mənfi və müsbət cəhətləri müəyyən edə bilirlər.

3. İKT müəllimlərin şəxsi inkişafında əvəzolunmaz vasitədir. Müəllimlər və digər istifadəçilər İKT-nin köməyi ilə asanlıqla xarici dil öyrənə bilirlər.

İKT-nin şagirdlərə faydaları aşağıdakılardır:

1. Şagirdlər onlayn resurslardan istifadə edə bilirlər. Bu da o deməkdir ki, şagirdə lazım olan material həmişə əlçatandır.

2. Şagirdlər üçün vaxt və məkan məhdudluğu ola bilməz. Onlar istənilən məkanda və zamanda yoldaşları və müəllimləri ilə müzakirələr apara bilirlər.

Dərs zamanı aşağıdakı növ proqramlardan istifadə edilə bilər:

1. Tədris proqramları: Qazanılacaq biliklərin bir çox formada təqdim olunmasıdır. Bu tipli proqramlara elektron dərslikləri aid etmək olar.

2. Təqdimat proqramları: Şəkillər, animasiyalar, videolar vasitəsi ilə tədris materiallarının əyani formatda təqdim olunmasına şərait yaradır.

3. Geoinformasiya sistemləri (GIS): Yer kürəsində hər hansısa bir ərazinin xəritədə təsviri, həmin ərazinin koordinatları və ərazi haqqında çox geniş məlumat əldə etmək üçün istifadə olunan sistemlərdir. Geoinformasiya sistemləri son onilliklərdə daha çox inkişaf etmişdir. Kompüter proqramları, peyk sistemləri bu sahənin tərəqqisində çox böyük rol oynayır.

4. Nəzarətədiçi proqramlar: Bilik və bacarıqların yoxlanılması, şagirdlərin səviyyələrinin müəyyən olunması üçün istifadə edilən proqramlardır.

Ümumtəhsil məktəblərində İKT-nin tətbiqinin bir çox müsbət cəhətləri vardır. İKT vasitələri ilə keçilən dərslər şagirdlərdə dərsə olan marağı və diqqəti artırır. Onların vizual yaddaşının möhkəmlənməsinə səbəb olur. Fənn bilikləri ilə yanaşı İKT bilikləri inkişaf edir. Dərslikdə təqdim olunmuş materialdan əlavə ümumi dünyagörüş səviyyəsi inkişaf edir. Şagirdlərdə müstəqil işləmək qabiliyyəti inkişaf edir. Dərslərin hazırlanmasında və öyrənilməsində İKT vasitələrindən istifadə etmək şagirdlərdə əməkdaşlıq qabiliyyətinin artmasına səbəb olur. Bundan əlavə, şagirdlərin tədqiq etmə və təqdim etmə bacarıqlarının yaranması, daha produktiv yanaşma qabiliyyətinin inkişafı, yeniliklərə və ideyaların həyata keçirilməsinə açıq olması İKT vasitəsi ilə keçilən dərslərin başlıca müsbət xüsusiyyətlərindəndir.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə tədris prosesində İKT resurslarından istifadə etmək əsas tələblərdən biridir. İKT-nin tətbiqinin müəllim və şagirdlərə qazandırdığı müsbət cəhətlər və onun pedaqoji əhəmiyyətinin araşdırılması günümüzün aktual məsələlərindən biridir.

Problemin elmi yeniliyi. Son əsrdə İKT-nin tədris prosesinə təsir dairəsi genişlənməmişdir və bu proses gələcəkdə də davam edəcəkdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqaləni orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat

1. <https://pedagoo.com/uses-of-ict-in-education/?lang=en>
2. <https://www.computeam.co.uk/videos-and-blog/article/what-are-the-key-advantages-of-ict-in-education>
3. <http://learningportal.iiep.unesco.org/en/issue-briefs/improve-learning/information-and-communication-technology-ict-in-education>

Л.А. Ализада

Использование ИКТ в учебном процессе и его педагогическое значение

Резюме

Расширение работ, проводимых в направлении применения ИКТ в образовании, умения использовать средства и устройства ИКТ, повышение внимания к педагогической значимости применения ИКТ в образовании окажут особое влияние на развитие образование сейчас и в будущем. По этой причине глубокое изучение роли ИКТ в образовании и их педагогического значения в учебном процессе станет большим вкладом в наше образование.

L.A. Alizada

The use of ICT in the teaching process and its pedagogical importance

Summary

The expansion of the work carried out in the direction of the application of ICT in education, the ability to use ICT tools and devices, increasing the attention to the pedagogical importance of the application of ICT in education will have a special impact on the development of education now and in the future. Therefore, it will be a great contribution to our education to deeply study the role of ICT in education and to investigate its pedagogical importance in the teaching process.

Redaksiyaya daxil olub: 26.09.2023